

MISCELANEA

Kako čuvamo svoju baštinu?!

Drago Miletić

Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb

In memoriam lepoglavskom satu*

Prije nešto više od tri desetljeća, pri kraju romana *Luka*, Antun Šoljan opisao nekog ondašnjega socijalističkog konzervatora: "Rakek, konzervator, nosio je u sebi zbirku konzerviranih poraza, i kad je doputovao, bio je već unaprijed spreman psihološki na još jedan. Držao se frustriranim čovjekom i to je zaista i bio. Ali ne zbog tolikih poraza. Porazi su bili posljedica početne frustracije: po duhovnoj građi rođeni modernist, dospio je na studij kunsthistorije; po sklonostima vječni obožavatelj novotarija, ljubitelj masovne kulture i potrošnih dobara, dobio je namještenje u Konzervatorskom zavodu, iz kojeg se nikada više nije uspio izvući. Više nije bilo smisla ni pokušavati: osuđen da čuva starudije, da se zalade za olinjale spomenike, da se nateže oko lažnih grčkih amfora ili bidermajera, da procjenjuje prašnjave zapuštene sobe starih žena u Gornjem gradu, da juri za turistima koji kupuju komode po Zagorju, da nudi smiješne otkupne cijene za još smješnije slike, da sprečava rasulo sve te truleći, koju bi najradije on sam, svojim rukama, popalio da je po njegovu!...

Dva tri puta kad je stvarno pokušao da stane na put kakvom evidentnom vandalizmu (za koji je znao da ga ne smije potpisati zbog javnosti, koliko je već ima) pregazili su ga pak kao pljevu, zajedno s javnošću koja je bila na

njegovoj strani. To mi je iskustvo dovoljno, zaključio je, ne valja se bosti s rogatim."

Danas srećom nema konzervatora koji bi manje-više odgovarali Rakekovu opisu i koji bi sebe u njemu prepoznali. Vrijeme ide naprijed, konačno imamo svoju državu, danas su to neki drugi odlučniji konzervatori s potpunom slobodom djelovanja prema svojoj savjesti. Srećom je danas i mreža onih koji skrbe za zaštitu spomenika kulture daleko šira, a time zaštita hrvatskoga kulturnog blaga i prostora, doista, djelotvorna. Brigu nekadašnjih konzervatora preuzela su čitava ministarstva, njima su se pridružili urbanisti, planeri svih vrsta, cestari, građevinari, privatni poduzetnici, mešetari, bankari i nadasve brojni, uvijek marljivi, skrbni, dobro obrazovani i napredno orijentirani župnici po našim župama.

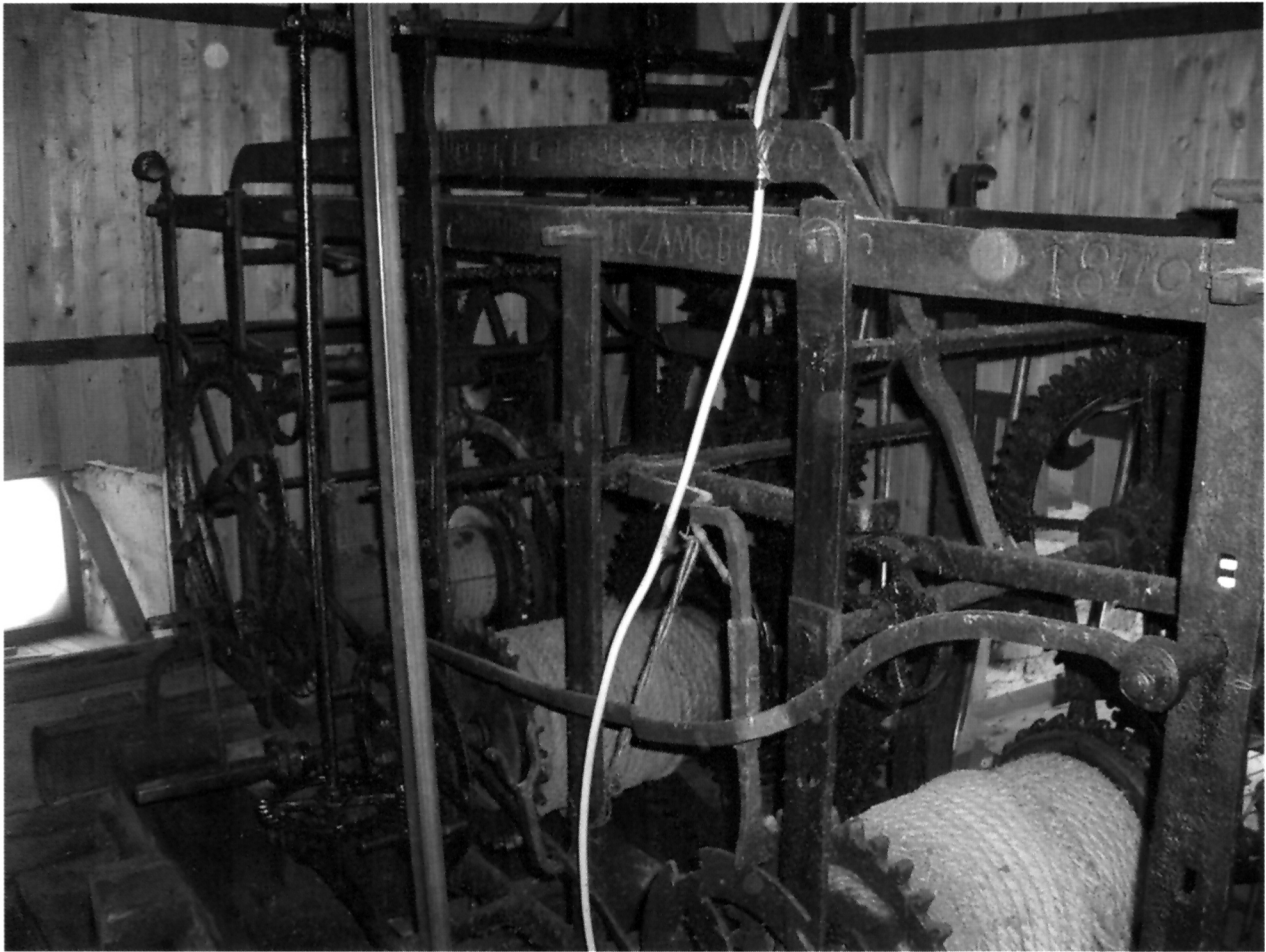
I tako je ovoga proljeća, godine 2005., lepoglavski župnik modernizirao sat koji je Lepoglavčanima, slobodnima i onima manje slobodnim, točno otkucavao vrijeme svakih petnaest minuta, punih tristo godina. Na to je svakoga tko se odlučio uskim drvenim stubama uspeti i pohoditi stari sat, smješten na vrhu zvonika, podsjećala u staro željezo usječena godina 1705., kao i godine njegove obnove 1849. i 1933. Bio je to glomazan, težak, nimalo fin, kovački izrađen

O župnikovoj namjeri "elektrifikacije" 300 godina starog lepoglavskog pavlinskog sata upozorio me tadašnji domar crkve Stanko Šuljić 15. studenog 2004. godine i o tome sam drugi dan obavijestio tadašnjeg podministra, a podminister odmah pročelnika nadležnog Konzervatorskog odjela. Nakon što je ubrzo iza Uskrsa 2005. ipak učinjeno zlodjelo, o tome sam ponovno obavijestio Ministarstvo kulture (onog dana kada je zasjedala Vlada u Karlovcu). Budući da nije bilo pozitivnog učinka, odlučio sam o tome obavijestiti širu javnost. Zbog nekada kvalitetne kulturne rubrike, ovaj sam članak pod naslovom "Konzervator Rakek i lepoglavski sat" poslao 3. srpnja 2005. dnevniku *Vjesnik*. Nakon nekoliko telefonskih upita o sudbini članka, konačno mi je odgovoreno da zbog stila članka ne znaju u koju bi ga rubriku uvrstili, pa su predložili da njihovi novinari istraže sudbinu lepoglavskog sata i objave rezultate svoje istrage. To sam objeručke prihvatio, pa je 3. kolovoza objavljen članak Jelene Mandić Mušćet i Martine Kalle pod naslovom "Čudo profesora Baltazara". Iz spomenutog članka, ni uz najbolju volju, nije bilo razumljivo što se to s lepoglavskim satom dogodilo, čak ni zbog čega je

napisan članak. Zatim sam 3. rujna članak ponudio listu *Zarez*, no nikada nikakav odgovor nisam dobio.

Dugoročne su posljedice likvidacije lepoglavskog sata. Osim što je tim neciviliziranim činom izgubljeno na našim prostorima jedinstveno kulturno dobro, više se nikada ne može, ili se ne bi smjelo, sankcionirati namjerno uništenje nekog pokretnog kulturnog dobra, kao što se više nikada ne bi smjela spriječiti bilo koja interpolacija, nakon što je odobrena interpolacija staračkog doma prislonjenog na kuriju Prepoziture na Kaptolu 7, jednako kao što se više nikada ne može spriječiti ili sankcionirati neka neprimjerena adaptacija kulturnog dobra, nakon što je odobrena i izvedena adaptacija izvorno jedine kule s kolnim ulazom u Biskupski dvor (istočna kvadratna kula, nasuprot svetištu Katedrale). Razumljivo, ako smo svi pred zakonom jednaki. Ili se možda uvodi praksa da su jedni jednaki, a drugi jednakiji.

Lepoglavskoj je crkvi nakon ovog nedjela odobren od strane Ministarstva kulture jedan od najvećih pojedinačnih iznosa dodijeljenih u 2006. godini za zaštitne radove.

Satni mehanizam lepoglavskog sata

Dijelovi satnog mehanizma

mehanizam, pun nekakvih osovina, zupčanika, opruga, valjaka s namotajima užeta, kamenih utega, klatna, sve to zamašćeno od stoljetnog podmazivanja. Srećom, kažu, posljednji u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Kao da je taj nesretni sat bio svjestan svoje ružnoće i starosti, pa je tvrdo glavo pokazivao točno vrijeme. Takav se sat mogao dojmiti još samo ponekog djeteta, koje se još nije susrelo s ljepotom elektronskih strojeva i njihovih tipkovnica, pa je zahvaljujući tome lepoglavska sprava za mjerenje vremena možda mogla dijete podsjetiti jedino na čudesan stroj doktora Baltazara. Nosiva konstrukcija za tri teška zvona bila je izvedena masivnim, ne piljenim, nego tesanim hrastovim gredama, spojenima tesarskim vezovima i drvenim klinovima, jer ondašnji bogečki pavlini vjerojatno ni za čavle nisu imali. Takav sat, doista, nije priličio trećem tisućljeću. Župnik, i sam dovoljno star, suosjećao je sa starim satom. Punih tri stotine godina njegovo se pet metara dugačko klatno neumorno njihalo amo-tamo. Možda su taj sat donirali pavlinima Patačići kada su 1705. dogradili Kapelu Sv. Trojstva. No, to i nije važno. Kako bilo da bilo, taj je sat slušao i prema njemu se ravnao Ivan Krištolovac, koji je 1711. po drugi put produljio staru gotičku crkvu novom, kako je Gjur Szabo rekao – divot-knjižnicom, a crkvi prigradio vitko pročelje ukrašeno s devet kipova nadnaravne veličine. Taj je sat pozivao na rad Ivana Rangera kada je 1742. oslikavao zidove svetišta i pjevališta, zatim kada je slikao 20 slika s prizorima iz Kristova života za naslone sjedala u svetištu i na pjevalištu, i oslikavao neke samostanske prostore. Objavljivao je on kanonske sate generacijama pavlina, ali i točno vrijeme okolnom stanovništvu. On je određivao ritam nastave na pavlinskom učilištu, određivao vrijeme rada i odmora, vrijeme objeda, vrijeme ustajanja i spavanja, on je naprosto upravljao ritmom života svih koji su ga mogli čuti. Nakon što je car Josip II. ukinuo pavlinski red, sat je svojim otkucajima ispratio iz samostana posljednjega pavlina,

a dočekao je i prvoga kažnjenika nakon što je Monarhija u njemu 1854. uredila kaznionicu. Taj je sat nadalje bio jedini dodir osuđenima s vanjskim svijetom. I tako je on puna tri stoljeća upravljao svakodnevicom naroda lepoglavskoga kraja.

Točno na tristoti rođendan lepoglavski mu je župnik priredio iznenađenje, odlučio se, nedvojbeno, teška srca za njegovu eutanaziju. Nije više dopustio da se nastavi njegova patnja, da ga se svakodnevnim navijanjem prisiljava na rad. A treba znati da je tegobno navijanje sata župnika mjesečno koštalo čak – tri stotine kuna. Nakon što je obustavio svakodnevno navijanje sata, dakle, bezbolno izvršio njegovu eutanaziju, umjesto tristo svijeća na rođendanskoj torti upalio je on samo jednu jedinu svjećicu u motorki kojom je ispiljeno četiri ili pet kubika drvene tesane konstrukcije koja je puna tri stoljeća nosila zvona, odvojen je prijenosni mehanizam, bačena su klatna starih zvona i na kraju ugrađena je najsvremenija mehanika i elektronika. Umjesto nezgrapne teške i guste hrastove konstrukcije sada zvona nosi prozračna metalna konstrukcija od L-profila, gotovo ista kakvu vidimo na stupovima dalekovoda, koji nam život znače, a zvonjavu potiču sada mali i ljepušasti elektromotorčići. A stari satni mehanizam neka leži nadalje na vrhu zvonika kao krepani golub. No, ipak će i takav, na jedan drugi način, i dalje služiti ugrađenoj suvremenoj tehnici: pridržavat će on od sada rostfraj-štange koje nešto gore podupiru, a i električne kablove koji preko njega prolaze bilo je zgodno za njega pričvrstiti. Kako ne bi ona godina 1705. podsjećala i dalje na njegovu groznu starost, električni je kabel izolir-trakom pričvršćen upravo na to mjesto.

I tako je lepoglavski samosvjestan i napredan župnik, uz neizbježan blagoslov biskupa, modernizirao lepoglavski sat i olakšao posao nekom današnjem Rakeku, opisanom na početku tužne, ali na kraju nadasve vesele i poučne priče.

Ispiljena grada satnog mehanizma